

В. В. Демченко

Міжнародне наукове співробітництво Інституту регіональних досліджень НАН України у 1994-2014 рр.

Упродовж двох десятиріч діяльності Інституту регіональних досліджень НАН України динамічно розвивалося його міжнародне наукове співробітництво із науково-дослідними установами сусідніх країн (Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії, Росії, Білорусі), а також Німеччини, Австрії та КНР. Співробітництво здійснювалося як в рамках угод про наукову співпрацю, так і на неформальній основі. За цей період було підписано понад 20 угод про наукову співпрацю

Міжнародні наукові зв'язки Інституту почали налагоджуватися уже у перші роки із початку його діяльності. Основними тематичними напрямками міжнародного наукового співробітництва Інституту у цей період були:

- дослідження соціально-економічних проблем розвитку регіонів задля формування засад регіональної політики в умовах системної трансформації;
- проблеми економіки та управління в умовах економічних реформ постсоціалістичних країн.

У цей час Інститутом було проведено низку міжнародних наукових конференцій із запрошенням іноземних учених, зокрема: «Національна еліта та інтелектуальний потенціал України» (1996 р.), «Трудовий потенціал України і його реалізація в умовах розбудови національної економіки» (1997 р.), «Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми» (1998 р.), «Концептуальні засади регіональної політики в Україні» (1999 р.). У травні 2000 р. у м. Львові відбувся V Міжнародний конгрес українських економістів «Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку» за участю науковців з країн Європи та Північної Америки.

4-6 червня 2001 р. у Львові було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Україна – КНР: активізація співробітництва і досвід господарських трансформацій в регіонах України». Організаторами цього заходу були: Інститут регіональних досліджень НАН України, Львівська обласна державна адміністрація, Пекінський інститут міжнародних порівняльних досліджень та Інститут міжнародної безпеки НАН України. Це була перша українсько-китайська економічна конференція, що відбулась у Львові. Була підписана Угода про співпрацю Інституту з Пекінським інститутом міжнародних порівняльних досліджень.

У цей період було налагоджено зв'язки з академічними установами інших країн. Зокрема, у 1998 р. підписано угоду про співробітництво з Інститутом економіки АН Білорусі.

У жовтні 2004 р. Інститут виступив співорганізатором VII зустрічі вчених-економістів НАН України та Російської АН (Закарпатська обл.). Загальна тема засідання: «Проблеми економічних реформ та інтеграції». Найважливішим результатом цього заходу стала угода між Відділенням

суспільних наук РАН та Відділенням економіки НАН України про початок спільної розробки «Стратегія: Україна – Росія до 2050 року».

21-22 вересня 2004 р. у м. Ужгород відбулась зустріч учених НАН України та АН Угорщини. Організаторами зустрічі були: з українського боку – Інститут економічного прогнозування НАН України, Інститут регіональних досліджень НАН України, Закарпатський центр регіональних соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України; з угорського боку – Інститут світової економіки Угорської АН, Будапештський університет. У рамках зустрічі обговорено програму спільних досліджень з питань європейської інтеграції та її наслідків для економік України та Угорщини.

У кінці 90-х рр. було налагоджено також співпрацю із польськими академічними інститутами, зокрема з Інститутом географії і просторового облаштування Польської АН (Варшава) за тематикою «Регіональна політика в період суспільно-економічної трансформації» та Інститутом розвитку села і сільського господарства Польської АН (Варшава) з питань досліджень багатофункціонального розвитку сільських територій. Результатами наукових контактів стали низка наукових конференцій і публікацій, а також розробка спільно з Інститутом розвитку села і сільського господарства Польської АН комп'ютерного соціально-економічного атласу сільських територій України.

На початку 2000-х рр. було підписано угоди про наукову співпрацю із: Суспільною вищою школою підприємництва та управління (м. Лодзь, Польща), Державною вищою школою фахової освіти (м. Ярослав, Польща), Політехнікою Свентокшиською (м. Кельце, Польща), Факультетом гуманітарних та природничих знань Пряшівського університету (Словаччина), Ниредьгазьким Інститутом (Угорщина), Вищою школою маркетингу та іноземних мов (м. Катовіце), Вищою економічною школою (м. Білосток, Польща) та іншими зарубіжними науково-дослідними установами.

Особливо тісна співпраця з питань досліджень *проблем розвитку транскордонного співробітництва* встановилась із Ярославською державною вищою школою фахової освіти (ДВШФО), що успішно розвивається по сьогодні. Так, за ініціативою ІРД НАН України та ДВШФО (Ярослав) було проведено низку конференцій з цієї проблематики, зокрема:

- Міжнародну науково-практичну конференцію «Транскордонне співробітництво в період трансформації економіки» (2002 р.);
- Міжнародну науково-практичну конференцію «Проблеми регіонального розвитку польсько-українського прикордоння» (2003 р.);
- Міжнародний науково-практичний семінар, присвячений актуальним проблемам інформаційно-статистичного забезпечення розвитку українсько-польського прикордоння (2004 р.).

Серед інших важливих міжнародних заходів Інституту, присвячених питанням розвитку транскордонного співробітництва, слід відзначити проведення Міжнародної конференції «Перспективи транскордонного співробітництва – створення міжнародної логістичної системи» (лютий 2004 р., Ниредьгаза, Угорщина). У конференції взяли участь представники

місцевих органів самоврядування, дипломатичного корпусу України в Угорщині, науковці Угорщини, Словаччини та України (Інституту регіональних досліджень НАН України, Національного університету «Львівська політехніка» та Ужгородського національного університету).

З проблематики *сталого розвитку прикордонних територій Карпатського регіону* у цей період було налагоджено наукову співпрацю із факультетом гуманітарних та природничих знань Пряшівського університету. Результатами співробітництва стали низка спільних наукових семінарів і конференцій, зокрема: «Людина в умовах багатовимірного суспільства» (2001 р.), «Сталий розвиток регіонів: проблеми та перспективи» (2002 р.) і публікація збірників наукових доповідей за результатами досліджень.

У 2002-2004 рр. науковці ІРД НАН України спільно із німецькими вченими з Берлінського університету ім. Гумбольдта та Дрезденського технічного університету виконували проект «Аналіз і прогноз розвитку соціально-економічної ситуації і суспільно-політичних процесів у регіоні р. Дністер в контексті перспектив сталого землекористування», що був складовою частиною проекту під егідою ЮНЕСКО та Федерального міністерства освіти та досліджень ФРН «Трансформаційні процеси в регіоні р. Дністер».

Почала налагоджуватись співпраця із німецькими фахівцями з питань *просторового планування*. Так, у листопаді 2002 р. директором Інституту регіональних досліджень НАН України, академіком НАН України М. І. Долішнім було відвідано низку наукових установ ФРН, зокрема Академію просторового розвитку та територіального планування (м. Ганновер) та Інститут регіонального розвитку та структурного планування (м. Еркнер).

Крім переговорів із науковцями, відбулись також зустрічі і з представниками органів влади федеральної землі Бранденбург і з керівництвом бюро євро регіону «Про Європа Віадрина» у Франкфурті-на-Одері. У результаті переговорів досягнуто домовленостей про налагодження безпосередніх контактів, обмін публікаціями та інформацією, а також щодо організації низки спільних конференцій і семінарів. Так, за результатами домовленостей з Міністерством сільського господарства, екології та просторового планування уряду федеральної землі Бранденбург 29-30 квітня 2003 р. у м. Львові відбувся Міжнародний семінар з питань територіального планування та просторового розвитку.

У червні 2004 р. група українських учених, до складу якої входив заступник директора Інституту регіональних досліджень НАН України В. С. Кравців, перебувала у відрядженні у ФРН у рамках інформаційної програми для українських науковців у галузі управління та економіки «Державний устрій, парламентаризм та сприяння розвитку економіки ФРН». За результатами відрядження опубліковано брошуру. Особливу увагу приділено питанням розмежування повноважень в ієрархії управління у сфері соціального та економічного розвитку.

Серед інших важливих міжнародних заходів, проведених Інститутом у цей час, слід також відзначити виконання проекту «Економічний та соціальний розвиток Львівської області» спільно із Департаментом

міжнародного розвитку Бірмінгемського університету, Польсько-британською асоціацією підтримки місцевих органів влади, Американсько-українською фундацією «Hart group» та органами регіональної влади Львівщини. Метою проекту була розробка стратегії розвитку Львівської області. У рамках цього проекту в червні 2004 р. проведено у м. Львові Міжнародну конференцію «Регіональний розвиток України в міжнародному контексті». На форумі було обговорено європейський досвід і методологію стратегічного планування регіонального розвитку та концептуальні засади Стратегії соціально-економічного розвитку Львівщини на період до 2015 р. У роботі конференції взяли участь провідні вчені-регіоналісти Великобританії, Німеччини, Італії, Польщі та України.

З середини 2000-х рр. мережа зв'язків Інституту з науковими установами країн ЄС (Польщі, Угорщини, Словаччини, ФРН, Австрії), а також із науковими закладами країн СНД (Росії, Білорусі) розширюється. Зокрема, було підписано угоди про співпрацю з: Головним інститутом гірничої справи (м. Катовіце, Польща), Вищою господарською школою (м. Перемишль, Польща), Факультетом економіки Жешувського університету (Польща); Географічним факультетом Лодзького університету (Польща), Академією Свентокшиською Яна Кохановського в Кельце (Польща), Факультетом економіки та суспільних наук Ніредьгазького інституту (Угорщина), Економічним факультетом Кошицького технічного університету (Словаччина), Інститутом проблем економічного відродження (м. Санкт-Петербург, Росія), Інститутом економіки і управління в медицині та соціальній сфері (м. Краснодар, Росія) тощо.

Основними тематичними напрямками міжнародного наукового співробітництва Інституту у період 2005-2014 рр. були:

1. Проблеми соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів і транскордонного співробітництва в умовах інтеграційних і глобалізаційних впливів.

У рамках цього тематичного напрямку співробітники Інституту у ролі експертів брали участь у виконанні низки наукових проектів, зокрема:

- українсько-угорському проекті «Інтегрований транспортно-логістичний розвиток в прикордонних регіонах Угорщини та України», що фінансувався Міністерством економіки та транспорту Угорщини (2006 р.). У рамках цього проекту проведено Міжнародну конференцію «Інтермодальний логістичний розвиток на угорсько-українському кордоні» (м. Ніредьгаза, 14-15.12.2006 р.);
- українсько-польському проекті «Концепція розвитку Турківсько-Бещадського транскордонного регіону і механізми її реалізації», що здійснювала Агенція регіонального розвитку та європейської інтеграції Львівщини (2006 р.);
- українсько-польському проекті в рамках Програми Добросусідства Польща-Білорусь-Україна INTERREG III/TACIS CBC «Виміри активності місцевого самоврядування у сфері транскордонного співробітництва» (2007 р.);
- спільному проекті «Новий рівень добросусідських відносин – розвиток польсько-української стратегії транскордонної співпраці» у рамках

Програми Добросусідства Польща-Білорусь-Україна INTERREG IIIA / TACIS CBC 2004-2006 (основний виконавець з українського боку – Агенція регіонального розвитку та європейської інтеграції, м. Львів). Учені Інституту входили до складу робочої групи, що розробила спільну українсько-польську стратегію транскордонного співробітництва (2008 р.).

26-27.06.2008 р. Інститут спільно з Агенцією регіонального розвитку та європейської інтеграції провів Міжнародну науково-практичну конференцію «Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів». У роботі конференції взяли участь учасники з Німеччини, Польщі та Литви.

Спільно з Інститутом транскордонного співробітництва та європейської інтеграції та за участю уряду Підкарпатського воєводства було здійснено видання спеціалізованого журналу «Транскордонне співробітництво» (2006-2007 рр.).

У 2009 р. Інститут брав активну участь у розробці Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів, що виконувалась під егідою Міністерства регіонального розвитку та будівництва України. 24-28 серпня 2009 р. відбулась поїздка до Бельгії, Голландії та Німеччини робочої групи з підготовки цієї Стратегії задля вивчення досвіду розвитку транскордонних кластерів у Західній Європі, до складу ввійшла і представник Інституту д.е.н., проф. Н. А. Мікула. У співпраці з Жешувським університетом і Дрогобицьким державним педагогічним університетом Інститут взяв участь у підготовці колективної монографії «Кластери та глобальна економіка (міжнародний аспект)» (2010 р.).

Представники Інституту взяли участь у засіданні Підкомісії з питань міжрегіонального і прикордонного співробітництва Комітету з питань економічного співробітництва Українсько-Російської міждержавної комісії (м. Курськ, 2010 р.). Розробки Інституту щодо організації прикордонної торгівлі були використані при підготовці проекту Угоди між Кабінетом Міністрів України та урядом Російської Федерації про торгівлю плодоовочевою продукцією у прикордонних регіонах України та Російської Федерації.

У 2012 р. Інститут був співорганізатором спільно із польськими науковими установами Міжнародної конференції «Транскордонний простір: нові виклики регіонального розвитку в демократичному світі» (Ярослав – Жешув – Львів, 17-19.10.2012 р.).

20 березня 2013 р. підписано Угоду про створення наукового інформаційно-статистичного транскордонного кластера «Інфостат Україна-Польща». Метою створення цього кластера є об'єднання зусиль щодо спільного інформаційно-статистичного забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного регіону, використання потенціалу транскордонного співробітництва, надання інформаційних, маркетингових, фінансових та інших можливостей для формування передумов прийняття обґрунтованих управлінських рішень. З української сторони Угоду підписали Інститут регіональних досліджень НАНУ, Головне управління статистики у Львівській області, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львівська обласна спілка економістів України. З польської сторони – Статистичне управління Підкарпатського воєводства

(м. Жешув), Жешувський університет, Центр статистичних досліджень і освіти Головного управління статистики Польщі (м. Варшава). 9 вересня 2013 р. створено робочі органи кластера. Координуючою структурою кластера з української сторони визначено Інститут регіональних досліджень НАН України (м. Львів), з польської сторони – Статистичне управління Підкарпатського воєводства (м. Жешув).

2. Соціально-економічні та еколого-економічні дослідження Карпатського регіону.

Співробітництво у цьому напрямі розвивалося з такими закордонними установами як Жешувський університет (Польща), Ярославська державна вища технічно-економічна школа (Польща), Економічний факультет Кошицького технічного університету (Словаччина), Ніредьгазький інститут (Угорщина).

Підтримувались зв'язки і з Федеральним інститутом аграрної економіки (м. Відень, Австрія) з питань розвитку гірських територій. Так, учені Інституту взяли участь у міжнародному науково-практичному семінарі з питань розвитку сільського простору (6-8 червня 2006 р., м. Відень), а австрійські фахівці – у Міжнародній конференції «Сталий розвиток Карпат: сучасний стан та стратегія дій» (сmt. Славське, 9-10 листопада 2006 р.).

У 2010 р. Інститут у ролі партнера брав участь у виконанні проекту «Карпатський Горизонт-2013 – обговорення перспектив операційної програми ЄС для регіону Карпат» (основний виконавець – АОМС «Євро-регіон Карпати – Україна», донор – міжнародний фонд «Відродження»). У рамках проекту напрацьовано аналітичний документ з обґрунтування ініціативи «Карпатський Горизонт-2013» та проведено конференцію у формі Форуму регіонів у рамках X Економічного форуму «Транскордонне співробітництво: погляд у майбутнє» (7-8.10.2010 р., м. Трускавець).

Розробки Інституту щодо напрямів і механізмів забезпечення сталого розвитку гірських територій були включені в документи, прийняті на Міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи», проведеної 8-10 вересня 2010 р. в Ужгороді. Вони увійшли до Декларації «Країни – члени Ради Європи за сталий розвиток гірських регіонів Європи» та проектів Резолюції і Рекомендацій «Сталий розвиток гірських районів і досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, схвалених на пленарному засіданні Конгресу Ради Європи в Страсбурзі 26-28 жовтня 2010 р.

Інститут був основним організатором I та II Міжнародних науково-практичних конференцій «Міграційні процеси в Україні: сучасні виклики та регіональна специфіка» (м. Львів, 2009 р., 2013 р.). У конференціях взяли участь відомі українські та іноземні вчені із США, Німеччини, Польщі, Росії, фахівці та представники української діаспори з різних європейських країн.

Спільно з Ярославською державною вищою технічно-економічною школою ім. Броніслава Маркевича Інститут був співорганізатором круглого столу «Екологічні проблеми в українсько-польському транскордонному

регіоні та шляхи їх вирішення», що відбувся 11 жовтня 2013 р. у м. Ярослав (Польща). За результатами роботи круглого столу опубліковано монографію на англійській мові «Польща-Україна: розвиток прикордонних регіонів і транскордонне співробітництво».

Спільно із Жешувським університетом у 2014 р. опубліковано монографію («Умови та джерела розвитку підприємництва в регіоні» (на англійській мові).

3. Просторовий розвиток і територіальне планування регіонів.

З 2006 р. налагоджено наукові зв'язки з установами федеральної землі Тюрінгія в рамках міжнародного проекту «Європейська академія регіонів». У 2007-2008 рр. Інститутом спільно із Міністерством будівництва та транспорту Тюрінгії (ФРН) у рамках Європейської академії регіонів реалізовано спільний українсько-німецький проект «Планування просторового розвитку для Львівського регіону» щодо розробки рекомендацій щодо методів та організаційних форм просторового планування територіальних одиниць обласного і нижчого рівня в Україні на прикладі Львівської області з урахуванням німецького досвіду.

У рамках цього проекту у 2007-2008 рр. у Львові було проведено науково-практичні семінари з питань просторового планування за участю німецьких партнерів, а українські фахівці пройшли стажування в установах Тюрінгії. Результати проекту знайшли відображення в проекті Концепції просторого розвитку гірських районів Львівщини, розробленої фахівцями Інституту на замовлення Головного управління містобудування, архітектури та просторового розвитку Львівської обласної державної адміністрації (2008 р.).

Останнім часом розвивається наукова співпраця з цієї тематики із Лодзьким університетом. Так, у 2013 р. видано спільну монографію в 4-х томах (англійською мовою) «Львів-Лодзь на зламі ХХ та ХХІ століть». У 2013 р. в Інституті було проведено спільний круглий стіл «Просторові аспекти метрополізації в Польщі». На жовтень 2014 р. заплановано проведення у м. Львові спільно із Лодзьким університетом круглого столу з проблематики стратегічного планування розвитку метрополійних регіонів.

Останнім часом налагоджено співпрацю з іноземними науковими установами з проблематики *досліджень багатofункціонального розвитку сільських територій*. У 2013 р. підписано угоди про міжнародне наукове співробітництво з Інститутом аграрної економіки Румунської академії (Бухарест) та Інститутом розвитку села та землеробства Польської академії наук (Варшава). Спільно з Інститутом розвитку села та землеробства Польської академії наук підготовлено заявку на спільне виконання наукового дослідження на тему: «Багатofункціональний розвиток сільських територій як фактор підвищення їх соціально-економічного потенціалу». 3-5 березня 2014 р. науковці Інституту взяли участь у міжнародній конференції «Сільське господарство та село під час трансформацій – Вишеградська четвірка» на тлі інших європейських та азійських країн» у м. Варшава (Польща), що була організована Інститутом розвитку села та землеробства Польської академії наук.

Загалом діяльність Інституту регіональних досліджень НАН України в галузі міжнародного наукового співробітництва була плідною та сприяла залученню Львівської школи регіоналістики до міжнародних наукових процесів. Про це свідчить зростання кількості публікацій учених Інституту за кордоном (у т. ч. і на англійській мові), особливо останнім часом. Якщо у 2012 р. науковцями Інституту опубліковано за кордоном 27 статей у зарубіжних наукових виданнях, то у 2013 р. – 64 статті, а лише за перше півріччя 2014 р. – 53 статті. У 2013 р. науковці Інституту взяли участь у 34 міжнародних конференціях і семінарах за кордоном та 85 в Україні.

Інститут є відомим за кордоном як центр підготовки наукових кадрів. Тут захистили докторські та кандидатські дисертації вісім іноземних учених з Польщі, Словаччини та Угорщини. П'ять провідних учених Інституту були залучені до читання лекцій у закордонних організаціях-партнерах.

Провідні науковці Інституту постійно залучаються у ролі експертів до участі у виконанні міжнародних проектів, роботі комісій, робочих груп, редагування наукових видань. Так, д.е.н., проф. В. С. Кравців та д.е.н., проф. Н. А. Мікула є членами Українсько-польської Міжурядової координаційної ради з питань міжрегіонального співробітництва.

Про авторитет провідних учених Інституту свідчить те, що д.е.н. С. Й. Вовканич є дійсним членом Папської наукової академії з соціальних наук (Ватикан), а д.е.н., професор С. М. Злупко був включений до Міжнародного покажчика видатного лідерства за відданість науці та вірність людським ідеалам (Американський бібліографічний інститут, США, Нью-Йорк). Д.е.н., проф. В. С. Кравців є дійсним членом Європейської академії природничих наук (м. Ганновер) та членом-кореспондентом Російської академії природознавства.

У найближчій перспективі основна увага Інституту у питаннях міжнародного наукового співробітництва буде приділена проблематиці транскордонного співробітництва, соціально-економічного та просторового розвитку Карпатського регіону, багатофункціонального розвитку сільських територій, а також розгортанню діяльності наукового інформаційно-статистичного транскордонного кластера «Інфостат Україна-Польща». Передбачаються активізація співпраці з науковими установами країн ЄС, підготовка та виконання спільних проектів у рамках міжнародних наукових програм і грантів, а також ширше використання таких перспективних форм співпраці, як спільні наукові конференції, видання, публікації.

Демченко Володимир Васильович – кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту регіональних досліджень НАН України (e-mail: demvolod@i.ua).

Надійшло 22.09.2014 р.